

A demokrácia kora és az egalitarizmus mítoszai

2013 június 18. Flag

Szöveg méret

Mentés

-
-
-

- [0](#)

Még nincs értékelve

Mérték

Az egalitarizmus hazugsága éppen abban áll, hogy úgy tesz, mintha ezek a különbségek többé nem léteznének, jelentéktelenné váltak volna, vagy legalábbis egyre csökkennének. A demokrácia ígérete elhiteti az állam egyszer? polgárával, hogy „? is részesül a hatalomból.”

A valóságban egy középkori földesúr és a legszegényebb jobbágya, életkörülményeiket tekintve közelebb állt egymáshoz, mint a kapitalista és a proletár vagy egy kortárs milliárdos és egy hajléktalan. Ezek a különbségek már csak azért sem szűntek meg, mert egészen egyszerűen nem lehet őket megszüntetni anélkül, hogy még ennél az állapotonál is nagyobb igazságtalanságot ne hoznánk létre...

Írta: Pető Zoltán

A hatalom szükségessége

A legmélyebb és legfontosabb kérdés, amelyet mindenekelőtt fel kell vetnünk és amit mindenkinek fel kell vetnie, aki egyáltalán a hatalom természetével, eredetével és mibenlétével foglalkozik az, hogy egyáltalán szükség van-e rá. Bergyajev kétségkívül találóan jegyzi meg, hogy „Isten országa anarchia [1]” vagyis Isten országában, az önmaga végső lényegével (Istennel) egységben él? embernek nincs szüksége külső (emberi) korlátozásra és beavatkozásra. A baj azzal kezdődik, hogy az ember már nem él egységben önmaga lényegével, vagyis vallási nyelven szólva bűnbe esett és ez az a perverzió, amelyben az emberi természet eltorzul és gonosszá válik, képtelen a hatalom és erőszak nélküliség állapotában létezni. Ebben az esetben pedig szükség van valamiféle külső kényszerre, politikára, az erőszak (kényszerítés) monopolizációjára, de csak azért, hogy ne lehessen azzal büntetlenül, önkényesen és törvénytelenül élni. A földi hatalom, a földi igazságszolgáltatás, az egyik embernek a másik feletti hatalma és uralma sokkal inkább prevenció mintsem önmagáért való jó és szubsztanciális cél. Félelmetes a romlottsága azoknak, akik hatalmat önmagában nyugvó célnak tekintik, instrumentalizálják, akik a „hatalom akarásának” bűvöletében élnek. Azt az uralkodót, aki a hatalmat a saját elnyére gyakorolta, aki a hatalmat célnak és örömeik, nem pedig feladatnak, szörnyűséges súlynak, a legmélyebb felelősségnek tekintette, valaminek, amellyel az Isten előtt majd el kell számolnia, azt minden korban zsarnoknak hívták és nem pedig királynak. A király nevet ki kellett érdemelni, még akkor is, ha a királyt éppen mindenütt talpnyalók, udvaroncok és szolgák vették körül – sőt, ebben a helyzetben volt a legnehezebb a feladata, nem a világgal, hanem önmagával és elsősorban Istennel szemben. Az ember feletti hatalom rossz, de szükséges rossz, amelyre mindaddig szükség van, míg az ember a „Földi Város” polgára. [2] A közönséges és világias értelemben vett anarchizmus azért vezet el mindig katasztrófához, erőszakhoz és összeomláshoz, mert egy olyan emberképen alapul, amely hamisan optimista (irreális). A hamis optimizmussal szemben nem a pesszimizmus áll, hanem a realizmus, amilyen a keresztény emberkép realizmusa is. A jelentős modern politikai eszmék fő és általános csapásirányukat tekintve, mint a közönséges értelemben vett anarchizmus, a szocializmus legtöbb irányzata szerint és habár nem ennyire tisztán és egyértelműen, de a liberalizmus bizonyos képviselői is, tagadták az ember szellemi lelkét és egyáltalán a szellemi valóságot, ehelyett egy hamis és materialista emberképet állítottak. Az embert szinte kizárólag vegetatív lényként értelmezték, elméleteik a vegetatív fejlődés mítoszában, a természetiség hamis monizmusán alapultak, az „evoluzionizmuson”, amely teljes egészében kizárja a szubjektum szellemi realitását éppen ezért kollektívizmushoz és az objektív természetben való végső rögzültséghez, szellemi önelvesztéshez, partikularizációhoz és primitívizációhoz vezet. Ez az eszmeiség minden nagy modern forradalom brutális, gyilkos, szellem és emberellenes természetében megmutatkozott. Egy olyan emberképpel kiindulva, amely egyszerre végletesen alulértékelt, állatias (az ember, mint „csupasz majom”) ugyanakkor hamisan idealizált, („nemes vadember”), a forradalmi erőszak prófétái nem vették figyelembe a reális embert, az embert, amilyennek az a bűnbeesést követően mutatkozik. Nem törődtek azzal „uralom nélküli rend” csupán a Mennyek Országában létezik, de nem a temporális földi világban, amely nagyon sok szempontból tökéletlen, amely a legkevésbé sem autonóm és amelynek minden produktuma és megnyilvánulása magán viseli a hiábavalóság, a múlandóság és a halálra ítéltetés bélyegét.

A kérdés számunkra továbbra is az, hogyha már szükség van rá, melyek azok a hatalmi formák amelyek eredményesebben szolgálják ezt a célt, vagyis az ember megóvását „önmagától” és a benne rejtőt? szörnyetegt?l. A baj talán ott kezdődik, hogy az állam, ha már egyszer létrehozták könnyen kicsúszik az irányítók kezeiből. Minden állam expanzióra törekszik, minden államban benne rejlik a totalitarizmus csírája és a totalitarizmus mérges, amely természetesen nem csak modern jelenség, de soha nem szabadult el még annyira, mint a modernitásban. E tekintetben a premodern politikai rendszerek, amelyek döntő többségükben (habár egyáltalán nem kizárólagosan) monarchikusak vagy legalábbis „monarchia-ekvivalensek” voltak jobban szolgálták az állam fentebb vázolt célját, mint azok, amelyek az államot és a társadalmat egymásnak megfeleltették, amelyek az államot nem preventív, hanem sokkal inkább expanzív, extenzív és az azonosulás tendenciáját magában hordozó entitásnak tételezik.

Kétségkívül hiba azonban, sőt bűn is lehet az állam, a hatalom, a társadalom vagy a gazdasági rend bármely formájának fetiszizálása és abszolutizálása és ez éppen úgy igaz a monarchiára, mint a kommunizmusra, a faszizmusra vagy a parlamenti demokráciára. A földi „teokrácia” éppen úgy utópia, mint a demokrácia. A

monarchiából totemet csinálni éppen úgy bálványimádás és az aranyborjú vallása, mint a demokratizmus fétise, a nép imádata vagy a diktatúrák vezérkultusza. A politika világának nincsen primátusa a személy világa felett. A személy az ember szellemi lényegének kifejeződése. A személlyel szemben áll az egyén, de a tömeg is, amely nem más, mint atomizált egyének halmaza. A személy sohasem alkothat tömeget. Még kevésbé van a személy az államnak vagy a társadalomnak vagy a társadalmi osztálynak alárendelve. Ezek mind a fikciók világába tartoznak és könnyen a „hatalom akarásának” démoni fikciójává válhatnak, ha a személy életvilágát teljes mértékben eluralják. Az apolitikus magatartás azonban szintén csapda és veszélyforrás lehet, olyan irrealizmus, amely az embert úgy próbálja kivonni a világban való dependencia alól, hogy közben nem haladja meg a világot és a személyt pusztán passzívvá változtatja és hagyja, hogy a körülmények uralkodjanak felette. Bizonyos fokú politikusságra, hatalomra, államra tehát szükség van, de sohasem szabad hagyni, hogy az embert végső lényege szerint ezek mozgassák és határozzák meg.

Népszuverenitás, Autonómia, Tömeg

A következőkben a hagyományosnak tekinthető monarchikus rendszerek természetét fogjuk szembeállítani a modern demokratikus és diktatórikus rendszerekkel. Szűkebb vizsgálódásunk 1649 - vagyis az első modern értelemben vett diktatúra, Cromwell protektorátusának megszületésétől veszi kezdetét és körülbelül az 1991-ig tartó periódusig terjed, vagyis a Szovjetunió bukásáig tart. Ez a periódus többé-kevésbé egybeesik az átmenettel, vagyis azzal a történelmi időszakkal, amely az arisztokratikusból a demokratikus korszakba vezetett. Természetesen nem könnyű feladat a monarchikusnak, diktatórikusnak illetve demokratikusnak tekinthető rezsimek világos, koherens és egyértelmű elhatárolása, főleg a vizsgált időszakban nem, ahol is több kísérlet történt arra, hogy a három általunk megkülönböztetett kormányzati forma tulajdonságait ötvözzék, amelyekről olyan köznapi használatban is elterjedt fogalmak is árulkodnak, mint a „demokratikus monarchia” vagy éppen a „proletárdiktatúra”. Nem indulhatunk ki abból az alapelvből sem, hogy megpróbáljuk e fogalmakat azok bevett vagy szótári jelentése szerint alkalmazni. Nem tekinthetünk úgy például a monarchiára mintha az valójában „egyetlen ember uralmát” jelentené, nem vizsgálhatjuk úgy a demokráciát, mintha az ténylegesen a „szuverén nép önkormányzata” volna, a diktatúrát meghatározását pedig semmiképpen nem korlátozhatjuk arra a szótári megfeleltetésre, mely szerint a „diktatúra az, amelyben az állami hatalom forrása nem a népakarat.” Ezek az üres definíciók semmiképpen nem adhatják vissza azt a diverzitást, ahogyan a kormányformák a valóságban megjelenhetnek. Kiindulópont, hogy vizsgálódásainkat nem absztrakt definíciók, „államelméleti klisék” vagy bizonyos, a politikai irodalomban berögzült formák és meghatározásoktól tesszük függővé, hanem a politikai rendszereket és kormányzati formákat a maguk konkrét megvalósulásában tanulmányozzuk.

Mindaz, amit az általunk vizsgált korszak alapvető karaktereként és irányultságaként meghatározhatunk, amely az ebben végbemenő folyamatoknak az egyik legfontosabb és leginkább szembevetni való jelensége, a „tömeg” belépése a politikába. Természetesen a tömeg-jelenség az ezt megelőző korszakokban sem volt ismeretlen, azonban a korábban inkább egy differenciált és kvalifikált sokaságról beszélhetünk, mint például az ókori demokráciák és köztársaságok esetében. A homogénnek tekinthető absztrakt népfogalom, mint szubsztancia és alapelve a modernitást megelőző tudat számára nem létezik: az ókori görögországban a *démosz* például csak egy bizonyos területen élő népesség bizonyos részét jelenti, megkülönböztetve azt az *ethnosz*-tól, de ugyan ez elmondható a rómaiaknál a *populus* és a *plebs* viszonyáról. Ez a belső hierarchia, amely nagyrészt - habár megváltozott formában - még a középkor folyamán is fennállt és nyomon követhető a rendiség bizonyos sajátosságaiban, egyre inkább elmosódottá vált az újkor határához érve. Itt már egyre világosabbá vált, hogy nem zárható ki a politikából a az a differenciálatlan sokaság, amelybe már mindenkit beletartozónak vélték, aki egy bizonyos királyság vagy meghatározott állam területén élt. Erre az arctalan és zavaros konglomerátumra, kezdtek el úgy tekinteni mint „népre”, s fogalmát sok esetben az azonos nyelvet beszélők közösségeként határozták meg, előkészítendő a modern nacionalizmust, amely valójában sokkal inkább a tömeg mint a nép vagy a nemzet (*natio*) filozófiája.

A „néppel” együtt azonnal megjelentek azok is, akik hivatkoznak erre a tömegre és felhasználják azt céljaik elérése érdekében. A tömeget, amely nélkülük csak szubsztanciátlan sokaság lenne, ezek az egyének formálják meg, eszmékkel és politikai célokkal látják el, bizonyos értelemben manipulálják is. Ide kapcsolható a modern politika egyik alapvetően fontos momentuma, a *közvélemény* hatalmának megjelenése. Ezzel párhuzamosan már a korai modern időkben felfigyelhetünk a közvélemény irányítására, befolyásolására törekvő apparátus gyors növekedésére, a pamflet és röplapirodalom, röviden a *politikai propaganda* széles körű elterjedésére. Elképesztő naivitás azt gondolni, hogy a sajtó – habár természetesen lehetnek negatív hozadéka – alapvetően azért az embert mégiscsak mélyebbé teszi, vagy a jobb tájékozódást, a „tömegek tájékoztatását” szolgálja. A sajtó és főleg a politikai sajtó - habár nehéz teljesen politikamentes sajtót elgondolni - majdnem minden esetben a demagógia eszköze, nem csak azokban a diktatúrákban, ahol a szemenszedett és intézményes hazugságot igazságnak merik nevezni (azokat pedig kivégzik, akik feltárják a hazugságot)[3], hanem akkor is, ha a sajtó

irányítói úgymond „jóindulatúak” és az országban úgymond „sajtószabadság” van. A legtájékozatlanabb, a leginkább megvezetett, a leginkább dezorientált és dezinformált ember az, aki „tudását” kizárólag a sajtóból meríti, aki valami olyasmit használ tájékozódásra, amelyet gondosan preparáltak és előkészítettek számára. A sajtó, de különösen a média hazugsága az intellektus leigázására tett kísérlet, a józan ész ellenszere, a véleményalkotási szabadságra leselkedő leghatalmasabb veszélyek egyike. Ez az irány először a reformáció idején jelentkezett. Ha a nyomtatás nem kezd el éppen ebben a korszakban rohamosan terjedni, Luther fellépése sem valószínű, hogy az ismerthez hasonló hatást váltott volna ki. Amíg egy magányos demagóg kisebb hatást volt képes kifejteni, a nyomtatott sajtó véleményformáló ereje már egyáltalán nem elhanyagolható.

A tömeg-hatás inherens totalitarizmusa már abban is megmutatkozott, hogy a tömeg hangadói az egész létezését, az élet minden területét igyekeztek átpolitizálni. Az ember egyre kevésbé lehetett független a politikától, vagyis a világi és hatalmi célokkal való foglalkozás kényszerűségét, a politizálást egyre inkább úgy kezdték felfogni, mint „állampolgári kötelességet,” egészen addig a színtig elmen, hogy a francia forradalom idején az is „gyanús” számított, aki egyszerűen nem ártotta bele magát a forradalomba, aki nem foglalt állást, vagy aki semleges maradt. Ha a politikai hatalom forrása és hordozója a „nép” (vagyis a tömeg) és ez az absztrakt kategória elméletileg mindenkit magában foglal a koldustól a királyig, akkor senki sem tudja kivonni többet magát az állam és a politikai társadalom hatalma, hatása és irányítása alól. Hiszen maga ez a hatalom, a törvényeit „saját maga hozta” és éppen ezért a demokráciákban engedelmesség megtagadása szinte a skizofrénia betegségének tüneteire kezd hasonlítani.

Ezekkel a jelenségekkel párhuzamosan figyelhet meg a hanyatlása annak a principiumnak, amit Max Weber „hagyományos autoritásnak” nevezett. De Tocqueville, *A demokrácia Amerikában* című művében helyesen jegyezte meg, hogy a tömeghatásnak ellenállni a modern korban hasztalan, bár igen hűsies tett lehet. Hasztalan azért, mert annak, aki a tömeg nevében lép fel, a tömeg feltételezett jogaira hivatkozik, a modern korban mindig „igaza van”: a szuverenitás alapelve ily módon helyeződött át egyénre, (uralkodó) a tömegre (nép). Az újkori uralkodók már hiába próbáltak az Istentől kapott szuverenitás gondolatára hivatkozni: a híres *Divine right of kings* sokkal inkább elmélet volt mint gyakorlat, olyan elmélet amelynek leginkább csak az arisztokratikus természetű politikai írók műveiben volt hatása, mint Sir Robert Filmer vagy Jean Bodin, de nem a valóságban. A valóságban az uralkodói szuverenitás védelmezői egyre inkább háttérbe kerültek azokkal szemben, akik a népszuverenitás felújított antik doktrínáját vették alapul, mint például Hobbes vagy Locke, de persze egészen más jelleggel. A különbség kimutatható abban, hogy ezek az újkori szerzők a népet, mint homogén tömeget és kevésbé mint kvalifikált sokaságot határozták meg, egy arisztokratikus népfogalom helyett a mérleg egyre inkább a demokratikus értelmezés irányába lendült.

Az uralkodói tekintélyen esett első komolyabb sérelem a katolikus Stuart Mária kivégzése volt 1587-ben egy protestáns uralkodó bírósága által, ez pedig precedenst szolgáltatott a későbbiekre. Miután nem egészen száz évvel később a protestáns I. Károlyt fejét is lemetszette Cromwell hóhérának pallosa, az uralkodók egyre kevésbé mertek ellenszegülni a *volonté générale*-nak, illetve azoknak, akik ezt úgymond annak nevében beszéltek és azt állították magukról, hogy ennek letéteményesei. Azok, akik a nép feltételezett szuverenitására hivatkoztak állandó lépéselnyibe kerültek és ilyen formában minden, amit a forradalom nevében elkövettek legitimitást nyert, mert annak az „nép felszabadítása” vagy a „nép uralma” jogcímén történt. Ez volt az alapelve az angol, a francia, az amerikai és az orosz forradalmak is. Lehet persze az uralkodók folyamatos meghátrálásában egyfajta gyávaságot is látni, de ugyanakkor észrevehető itt egy jó adag *common sense* is. Nagyrészt ennek köszönhető, hogy korunkban az „alkotmányosnak” nevezett uralkodók egyre kevésbé tudtak vagy mertek élni elméleti szuverenitásukból következő hatalmi jogosítványaikkal. Hogy a tömeghatást mennyire veszélyes dolog lehet lebecsülni, azt I. Károly, II. Jakab, XVI. Lajos királyok, Miksa mexikói császár és II. Miklós orosz cár szomorú példája is mutatja.

Az arisztokratikus típus és az egalitarizmus illúziója

A monarchikusból a demokratikus korba vezető átmenetet szokás úgy tekinteni, mint a szolgaságból a szabadság korába vezető utat, mintha a népszuverenitás doktrínája valamiképpen az „autonóm emberrel” függene össze, aki önmaga sorsát szabadon alakítja és aki nem egy másik szuverenitás, egy Isteni vagy uralkodói szuverenitás függvénye, vagyis centrumát magában hordozza és a modern állam pusztán ennek a szubjektív centrumnak a kisugárzása, az objektivitásban történő megvalósulása lenne. A modern állam, legyen az névlegesen monarchikus, demokratikus, vagy diktatórikus irányultságú, mindig a „népszuverenitás” fentebb tárgyalt doktrínájára hivatkozik. Ezek a talán túlzottan is optimista nézetek persze nehezen igazolhatóak a történeti objektivitás tükrében. De Tocqueville, aki az újkori demokrácia talán leglelkismeretesebb és legobjektívabb vizsgálója volt már idejekorán megjegyezte, hogy a tömeghatás, a népszuverenitás és az ezekkel szorosan összefüggő egalitarizmus nem az

autonómia (autarkhia) hanem sokkal inkább a homogenizáció és kollektívizmus irányába hat. A létezők közötti ontikus különbségek tagadása egy absztrakt „egységre” való redukciót vetít el, ez a pseudo-egység nem más, mint az igazi egyenlőség. A „nép mítosza” egy olyan kollektívizált és mechanizált civilizáció képét hozza létre mint amilyen korunké is, ahol a különbözőség tagadása nem (csak) a külső hatalom erőszakos beavatkozása révén nyilvánul meg, hanem ennél sokkal veszélyesebb módon, egyfajta belső konformizmus által. Az igazán elkötelezett egalitárius a kiemelkedő emberre mindig gyanakvással tekint, mivel legfőbb vonatkoztatási pontja a társadalom „legkisebb közös többszöröse” vagyis az átlagember, a „jó állampolgár” a maga korlátolt pragmatizmusával, akinek törekvései megmaradnak valahol a „tisztos polgári lét” plebejus és alacsonyrendű világában. Ahogy de Tocqueville írja: „a demokratikus köztársaságok testetlenné finomítják a zsarnokságot [4]” Ami igazán veszélyes az nem a fizikai, hanem a szellemi szabadság szubtilis üldözése, a „civilizált despotizmusnak” azok a jelenségei, amelyek minden demokratikusnak nevezett kultúrában felütik a fejüket.

Természetesen az egalitarizmus célja nem feltétlenül az volt, hogy a már fenn lévő lerántsa, hanem az is lehetett, hogy a lent lévő felemelje. Ilyen volt például a 19. század nemesi liberalizmusa, amely mindenkit arisztokratává szeretetelt volna nevelni, azt szerette volna, ha a nemesi eljogokat nem eltörlik, hanem ha mindenki részesülhet belőlük és így az osztálytársadalmat nem úgy számolják fel, hogy mindenki proletárrá, hanem oly módon hogy mindenki nemessé válik. Ez jóindulatú ámde naiv törekvés volt, amely már abban a korban is ellenkezni látszott az antropológiai realitással, azonban ennyi idő távlatából már világosan látható elhibázott volta. Ameddig nem próbálták ki a gyakorlatban lehetett arra hivatkozni, hogy a nép még „éretlen” hogy csak a tudatlanság, a „felvilágosulatlanság” miatt nem ér fel még a társadalom vezető osztályaihoz. Akik ezt a nézetet védték arra hivatkoztak, hogy a történeti arisztokrácia valójában pseudo-arisztokrácia, hiszen nevetséges lenne azt állítani, hogy valaki, csak azért mert egy báró vagy egy gróf fia kiválóbb szellemi, intellektuális vagy morális képességekkel rendelkezik, mint egy jobbágy fia. Ebben a nézetben volt igazság, de az alapvető naivitása is megmutatkozott abban, hogy ismételtelen nem vette figyelembe az általános emberi természet megromlottságát, azt amit akár „keresztény realizmusnak” is nevezhetünk és úgy gondolta, hogy a felvilágosodott oktatás, a tudományok fejlődése majd segít a „felzárkózásban” és ha mindenki ugyanolyan esélyekkel indul, akkor fog kiválogatódni a valódi arisztokrácia és a valódi szellemi elit. Ez persze utópia volt, de olyan utópia, amely kevésbé káros, mint a lefelé nivelláló egyenlősítés, olyan utópia, amely tartalmazott igazságokat is.

Amennyiben az arisztokráciát a „legjobb uralmának” tekintjük, ezt a fogalmat valóban nem vonatkoztathatjuk maradéktalanul a történeti arisztokráciában megnyilvánuló nemességre. Az arisztokrata, vagyis a „legkiválóbb ember” első sorban nem egy társadalmi osztály, hanem egy lelki-szellemi típus, amely a társadalom minden rétegében megtalálható. De mégis igazságtalan lenne azt mondanunk, hogy a történelmi arisztokráciában egyáltalán semmi sem tükröződött ebből a magasabb, szellemi értelemben vett típusból. Az arisztokrata más volt Egyiptomban, más Kínában és más Rómában, más a középkorban. De minden nagy kultúrában létezett egy olyan szellemi típus, amely egyrészt intellektuális másrészt katonai gyökerekkel bírt és amely kiválogatódás folyamata során elvált a többségtől, a „néptől.” A nép az arisztokráciában önmagát látta – vagy önmagát szerette volna látni - magasabb valósága, legjobb tulajdonságai szerint visszatükrözni. Az arisztokrácia gyökere az egyén és az egyén közötti különbség, a differenciáció princípiuma volt, amely alapvetően a szabadság is. Azért létezhetett, mert mindig is voltak olyanok, akiket taszított az akol melege, a „többségben” való feloldódás gondolata, akik nem a csordában érzik magukat otthon hanem magányosan, akik számára a visszataszító a többséggel való elvont azonosság gondolata. A római arisztokrata jellegzetessége az egész keresztény civilizáció számára mintát adott, első sorban azzal a kimért és rideg méltóságteljeséggel, amely a római patrícius- szobrok arcáról is sugárzik. Amikor a Rómát kifosztó gallok betörték a szenátus épületébe, először nem mertek a szenátorokhoz érni, mert azt hitték, hogy Istenek, de legalábbis királyok gyülekezetével van dolguk. Az arisztokratikus eszmény Európában talán a középkori lovagságban érte el második csúcspontját, ugyanakkor az esetek többségében ez tényleg csupán eszmény maradt. Clairvaux-i Szent Bernátnak az *Új lovagság dicsérete* című művében első kézből olvashatunk arról, hogy a gyakorlatban hogyan is nézett ki a lovagság. A középkori arisztokrácia katonai nemesség volt, a harcban válogatódott ki és amikor a haditechnika fejlődése dologtalanná tette a nemességet sok esetben elkorcsosult és „taláros nemességgé” vált, létezésének célját oly mértékig elvesztette, hogy a 18. és a 19. században végül is maga számolta fel önmagát. De a történelmi arisztokrácia nem csak privilegizált kaszt volt, hanem szellemi hivatás is - az viszont persze egyáltalán nem biztos, hogy akik egy adott társadalmi konstellációban „nemesként” voltak számontartva, azok valóban nemesként is léteztek a szó pszichológiai, de főleg szellemi értelmében. Az arisztokratizmus lehetett beszűkült, hamis, gőgös és pökhendi ál-elitizmus is, az osztálygöngnél pedig kevés dolog visszataszítóbb. Az arisztokratizmus is lehet konformizmus, csak ez nem a „többség” hanem a „kisebbség” konformizmusa, a legrosszabb arisztokraták pedig éppen azok voltak, akik megvették és lenézték a népet. Az igazi arisztokratizmus hasonlít a királyságra, amely valójában az arisztokratizmus betűzése és igazi értelme. A király az arisztokráciából válogatódik ki, a király az ideális, a *par excellence* arisztokrata. Az igazi arisztokratizmus, mint ahogy az igazi királyság is, mindig feladat volt nem pedig állapot. De a társadalmi

determináció, az ember alapvető bukottsága ezt is eltorzította és az arisztokrácia úgy is megjelenhetett, mint egy ok nélkül privilegizált kaszt, bizonyos kívülállók szemében, pedig mint egy elnyomó osztály.

Nevetségesen naiv gondolat volt azonban azt várni, hogy a történeti arisztokrácia felszámolása után az oktatás, a nevelés és más hangzatos eszközök és jelszavak jegyében egyszer majd mindenki arisztokratává válik, vagy hogy az „egyenlő esélyek” által elválik ki a valódi arisztokrata. Már az „egyenlő esélyek” lehetőségének felvetése is utópia, méghozzá olyan nyilvánvalóan az, hogy komoly gondolkodó soha nem is állította, hogy ilyen helyzet egyáltalán létezhetne. Ez a nézetet a felvilágosodás naiv racionalizmusa terjesztette, amely az embert, mint *Tabula Rasa*-t tétélezte, amely absztrakt idealista univerzalizmusra törekedve nem vett tudomást a genetikai különbségek elvéről, az örökletes hatalmáról, a hagyomány determináló erejét pedig vérmesen tagadta. Nyilvánvaló hogy a képességek fejleszthetők, ugyanakkor az is, hogy nem a végtelenségig. Nem képes mindenki minden feladatot ugyan olyan határfokkal elvégezni, nem képes mindenki ugyan olyan eredménnyel megítélni vagy eldönteni egy bizonyos kérdést vagy megoldani egy helyzetet, az egyik személy adottságai pedig nem cserélhetők fel egy másik személyével. Ebből következően nem mindenki alkalmas politikusnak, jogásznak vagy elnöknek, mint ahogy nem mindenki válhat kémikus, történész vagy sportoló. Ha ezt tagadnánk, azzal az emberi személy egyediségének teljes eltárgyasítását vinnénk végbe, magát a személyt tagadnánk meg brutális módon, az embernek, mint egyszeri és megismerhetetlen létezőnek, mint Isten képmásának a redukcióját vinnénk végbe egy absztrakt és objektív „egységbe” az azonómiába, amely az egyenlőség legriasztóbb és legembertelenebb következménye.

A demokráciákban, ahol a hatalom pozíciói elvileg bárki számára elérhetők, vagyis a hatalom nyitott, épp azok fognak kevesebb eséllyel a vezetésbe kerülni, akik valóban arisztokratikus lelki alkattal rendelkeznek. Vannak és lehetnek persze tisztességes demokrata politikusok, olyanok, akik szintén hisznek a „demokráciában” a „népszuverenitásban” vagy akármi másban, amiben épp a kordivat szerint hinni kell, vagy amiben szerintük hinni érdemes, de az ilyenek minden tapasztalat szerint kisebbségben vannak. A hatalomba a legnagyobb eséllyel azok kerülnek, akik a leginkább hatalomvágyók. A modern politikus karakterében határozottan felismerhető valami ebből a plebejus szellemből, [5] a modern politikus figurája általánosságban sokkal hamarabb gerjeszt megvetést, utálatot, elutasítást, mint tiszteletet vagy szeretetet. Szinte minden politikust gyűlöli valaki. Az arisztokratikuság mindig fentről lefelé ereszkető mozgást jelent, ellentétes a szálnalmas karrierizmussal, amely kizárólag a plebejus lelkiület embert mozgatja, azt, aki nem elégszik meg azzal ami adatott neki, hanem kaparkodva nyújtja a kezét a hatalomért, megpróbálja eladni magát akár egy prostituált, úgy viselkedik mintha egyszer megbízott vagy ügynök lenne, de valójában kizsákmányoló. Eközben mindent megtesz azért, hogy a megkaparintott hatalmat megtarthassa, gátlástalanul demagóg, hiszen az áll érdekében hogy a hatalmat ne veszítse el, így a legkönnyebb számára az emberi butaság kihasználása, ellenségeket kreál azért, hogy barátai legyenek, korábban nem létező feszültségeket gerjeszt és magát persze valami különlegesnek véli. Akiben szerénység, alázat és bölcsesség van az még akkor sem nyúl a hatalomért, ha azt tálcán kínálják neki.

Az egalitarizmus mindezzel együtt természetesen nem szüntette meg a státusok különbözőségét, nem szüntette meg a hegeli *Herrschaft* és *Knechtschaft* különbségét sem, viszont minden addiginál fontosabbá, egyetlen értékmérővé tette a vagyonnal összefüggő kapcsolatrendszer, az oligarchikus monopóliumot. Az egalitárius rendszerekben minden eddigihez hasonlóan fennmaradt a szegény és a gazdag, (vagy éppen a „proletár” és a „kapitalista”), a vezetők és a vezetettek, a munkaadók és a munkavállalók különbsége, elveszett viszont a „távolság pátoza” amelyről Nietzsche beszél. Az egalitarizmus hazugsága éppen abban áll, hogy úgy tesz, mintha ezek a különbségek többé nem léteznének, jelentéktelenné váltak volna, vagy legalábbis egyre csökkennének. A demokrácia ígérete elhítheti az állam egyszeri polgárával, hogy „is részesül a hatalomból.” A valóságban egy középkori földesúr és a legszegényebb jobbágya, életkörülményeiket tekintve közelebb állt egymáshoz, mint a kapitalista és a proletár vagy egy kortárs milliárdos és egy hajléktalan. Ezek a különbségek már csak azért sem szűntek meg, mert egészen egyszerűen nem lehet őket megszüntetni anélkül, hogy még ennél az állapotnál is nagyobb igazságtalanságot ne hoznánk létre. Az újkori forradalmakban párén meg is mutatkozik az egalitarizmus valódi természete: minden forradalmi rendszer csak tovább rontott az emberi kiszolgáltatottságon. Az a forradalom, amely az egalitarizmust a legvégletesebb értelemben tétélezte, amely teljes és totális egalitarizmusra törekedett, az orosz kommunista forradalom hozta el a leghatalmasabb zsarnokságot és a leghatalmasabb rabszolgaságot, az ember olyan mértékű alávetését a hatalomnak, amely ismeretlen volt Rómában vagy Egyiptomban. A kommunizmus a személynek, az ember spirituális lényegének dialektikus tagadása volt, olyan eszme, amely ideálként és célként a kollektívizmust hirdette meg, amely nem más, mint az ember mint olyan megcsúfolása. A kollektívizmus az alacsonyrendű szerves létformákra jellemző, mint amilyenek a tengeri szivacsok vagy a korall-telepek. A kommunizmus, amely azt hirdette, hogy az embert „felszabadítja” és „egyenlősíti” a legrövidebb idő alatt a legtöbb ember halálát okozta.

A hagyományos monarchiákban mindig élesen elvált az uralkodók és az uraltak csoportja. Egy népszuverenitáshoz

hasonló mechanizmus kétségkívül létezett azonban ezekben a formákban is, mint ahogyan minden rendszerben szükség van az uralkodók legitimitációjához az uraltak hallgatolagos egyetértésére és beleegyezésére. (Ennyiben igazuk van a szerződésméletek híveinek, ugyanakkor abban tévednek, hogy ezt a beleegyezést racionálisnak tételezik.) A monarchikus időkben azonban a népszuverenitást még nem formálták doktrínává, a szuverenitás fogalma – ha egyáltalán megjelent – általában az uralkodóra vagy az uralkodó és az elkel/nemesek/rendi parlament közösségére vonatkozott és nem a népre. Egy ilyen állam kevésbé lehetett zsarnoki, mivel az uralkodók és az uraltak határozott megkülönböztetése kevesebb lehetőséget adott az állam korlátlan expanziójára, amely a modern korban következett be. A természetes reakció, amelyet az uralkodók esetleges zsarnoksága az uraltakból, a „népből” kiváltott éppen hogy nem a belenyugvás, hanem az ellenkezés volt. A hatalom korlátlanságáról így a premodern időkben sokkal kevésbé beszélhetünk. A módszerek, amelyekkel a hatalom élt bizonyos értelemben látványosabbak, szigorúbbak, nyersebbek és brutálisak lehettek, azonban ez még nem jelenti azt, hogy az állam hatalma ne váltott volna ki erős ellenhatást és ne lett volna szükség egy állandó egyezkedésre az uraltak és az uralkodók között. A népszuverenitás eszméje azonban megfordította a dolgokat: az a nép, amely a „szuverenitás” illúziójában kezdi ringatni magát egyre könnyebben fogadja el az állami önkényt ha azt az ő nevében hajtják végre. Mivel az uralkodók és az uraltak elméletben – de csak elméletben - felcserélhetők, a nép teljes mértékben magáénak tekinti az államot, egy hamis azonosulás lát az „ők” és a „mi” között. Valójában persze szó sincs itt semmilyen azonosságról, csupán az elitek cseréjéről, ahogyan minden államot, legyen az monarchikus, diktatórikus vagy demokratikus irányultságú az oligarchikus természetű elitek irányítanak. A különbözőség abban nyilvánul meg, hogy egy-egy oligarchiának milyen az összetétele. Úgy is mondhatnánk, hogy a demokratikus korban arisztokrata-oligarchiák fokozatos átmenet révén átadják a helyüket a demokrata-oligarchiáknak. Ezek a demokrata-oligarchiák azonban szintén igen limitált értelemben tekinthetők valóban a „nép képviselőinek” természetesen nem a népet képviselik, hanem a pártot, amely nélkül esélyük sem lenne a hatalomba jutni és amely az oligarchia szervezett kerete és annak tömegbázisát nyújtja. Az ún. „frakciófegyelem” elve elengedhetetlen ahhoz, hogy egy párt hatásosan tudjon működni. Egy független képviselőnek vajmi kevés esélye van valaha is komolyan beleszólni a döntéshozási folyamatokba, az úgynevezett „függetlenek” pedig szinte minden esetben valamely párt bűjtött ágensei, vagy legalábbis valamilyen értelemben a politikai holdudvar részei.

Ahogyan Bertrand de Jouvenel írja összefoglalóan e folyamatok kapcsán:

A tizenkettediktől a tizennyolcadik századig az állam hatalma fokozatosan nőtt. A folyamatot annak minden szemtanúja megértette és ez szüntelen tiltakozásra, erőszakos ellenállásra sarkallta őket. A későbbi időkben a folyamat egyre inkább felgyorsult és magával hozta a háborúk kiterjedtségének növekedését is. Most pedig nem is értjük a folyamatot ezért nem is tiltakozunk, nem is állunk ellen. A hallgatásunk új dolog, melyet a Hatalom annak a füstfátyolnak köszönhet amelybe burkolta magát. Régebben a hatalom jól láthatóan összpontosult a király személyében aki nem tagadta hogy ő az úr de akiben meg lehetett figyelni emberi vonásokat. Most azonban a névtelenségbe burkolózva még a létezését is tagadni igyekszik és magát a közakarat személytelen és józan eszközének próbálja beállítani – ám ez nyilvánvalóan kitaláció, hiszen mint mindig most is a hatalom szálait csak kevés ember mozgatja(...) Ha minden nagyravágyó tehetség előtt nyitva áll a hatalom annak kiterjesztése sokkal egyszerűbbé válik [6].

[1] Nyikolaj Bergyajev: *Az ember rabságáról és szabadságáról*. Európa, Budapest, 1997. p. 183.

[2] A fentebb vázolt értelmezés, amely sokat köszönhet Szent Ágostonnak és tovább győzik a keresztény egzisztencializmus bizonyos filozófusainál, mint Kierkegaard, Bergyajev, Unamuno vagy Sesztov. Nagyrészt szemben állt az antikvitásnak a polis-közösségről vallott elképzeléseiről, amelyet a reneszánsztól és Machiavellitől kezdve újraértelmeztek és amely sokkal inkább az emberi természet javíthatóságából indult ki, végül pedig a progresszizmus, a demokrácia és a totalitarizmus modern formáiba torkollott.

[3] Vö.: A Szovjet Kommunista Párt Központi Bizottságának hivatalos lapját amely „Pravda” (Igazság) néven jelent meg.

[4] Újkori Társadalomfilozófia. I. kötet. Miskolci Egyetemi Kiadó, 2000. p. 215.

[5] A „plebejus” fogalmát mint az arisztokratikus lelki alkat ellentétét értjük

[6] Idézi: Hans-Hermann Hoppe: *Demokrácia a bukott bálvány*. Ad librum, Budapest, 2010. p 38.

[Tweet](#)

Raffay Ernő ajánlásával
Kortörténeti dokumentumgyűjtemény,
készült jelképesen **1919** sorszámozott példányban

Hangoskönyv CD melléklettel

MÓDOR MENEDEK
KÖNYVESHÁZ

Ajánló